
A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök büntetőjogi védelmének novumai az Európai Unióban

Gula József*

1. Bevezető gondolatok

a technika fejlődésének eredményeként ma már rendkívül elterjedt a készpénz-helyettesítő, különösen az elektronikus fizetési eszközök használata, amelyekkel valamely információs rendszer (ATM automata, POS terminál, internet) útján végezhetőek banki műveletek.

A vonatkozó hatályos magyar büntetőjogi szabályozás háttérében az Európai Unió Tanácsának a nem készpénzes fizetőeszközökkel összefüggő csalás és hamisítás elleni küzdelemről szóló 2001. május 28-i *2001/413/IB kerethatározata* áll.

A Btk. a magyar háttérszabályozás terminológiájához igazodva a XXXVIII. fejezetben három bűncselekmény megalkotásával kívánta megteremteni az összhangot a kerethatározat elvárásaival (*készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása, készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés, készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése*).

Az elektronikus készpénz-helyettesítő fizető eszközökkel való, kárt okozó visszaéléseket – az elkövetés módjára és jellegére figyelemmel – az *információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás* tényállása, a papír alapú készpénz-helyettesítő fizetési eszköz (papír alapú csekk, váltó) felhasználásával elkövetett, kárt is eredményező visszaélést pedig a *csalás* törvényi tényállása keretében kell értékelni.

A bűncselekményi tényállások a Btk. Záró Részében elhelyezett értelmező rendelkezések szerinti készpénz-helyettesítő fizetési eszközre és elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközre nézve követhetőek el.¹

A bűncselekmények közös *jogi tárgya* a készpénzkímélő forgalom biztonsága, a nem készpénzes fizetési rendszer működéséhez fűződő bizalom, a kibocsátó és

* Egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntetőjogi és Kriminológiai Intézeti Tanszék

¹ Btk. 459. § (1) bekezdés 19. és 20. pont

elfogadó pénzügyi intézmények (egyéb gazdálkodó szervezetek), a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz birtokosok, tulajdonosok vagyoni érdekei.²

A téma vizsgálatának aktualitását elsősorban az adja, hogy 2019. május 30. napján hatályba lépett az Európai Parlament és a Tanács 2019. április 17-i (EU) 2019/713 irányelve a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel elkövetett csalás és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök hamisítása elleni küzdelemről, valamint a 2001/413/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról (a továbbiakban: irányelv). Az irányelvnek való megfelelés határideje 2021. május 31.

Jelen tanulmány célja az új irányelv áttekintése és annak vizsgálata, hogy büntető kódexünk összhangban áll-e az irányelvvel, annak átültetése *igényli-e a Btk. módosítását*.

2. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/713 irányelve

Az irányelv *tárgyát* az Európai Unió működéséről szóló szerződés 83. cikk (1) bekezdésével összhangban akként jelöli meg, hogy a bűncselekmények és szankciók meghatározására vonatkozó *minimumszabályokat* állapít meg a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel elkövetett csalás és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök hamisítása területén. Megkönnyíti továbbá az ilyen bűncselekmények megelőzését, valamint a sértettek segítségét és támogatását.

A preambulum utal arra, hogy a 2001/413/IB tanácsi *kerethatározatot*³ *frissíteni kell és ki kell egészíteni* a – különösen a számítógépes csalással összefüggő – bűncselekményekre, továbbá a büntetésekre, a megelőzésre, a sértettek segítésére, valamint a határokon átnyúló együttműködésre vonatkozó további rendelkezésekkel.

Az *irányelv javaslatának* indokolása szerint a javaslat három konkrét célja:

- egyértelmű, megalapozott és technológiailag semleges szabályozás biztosítása,
- a büntetőeljárást akadályozó operatív akadályok kiküszöbölése,
- a megelőzés javítása.⁴

A készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel összefüggő csalás és hamisítás elleni hatékony fellépést az Európai Bizottság azért is látja fontosnak, mert e cselekmények biztonsági fenyegetést jelentenek, bevételi forrást biztosítanak a szervezett bűnözés számára, hozzájárulva más bűncselekmények elkövetéséhez (pl.: terrorizmus, kábítószer-kereskedelem, emberkereskedelem). Ugyanakkor aláássák a fogyasztók bizalmát, és közvetlen gazdasági veszteséget okoznak, ily

² GULA József: *A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények*. In: Horváth Tibor – Lévy Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog Különös Rész*. Wolters Kluwer, Budapest, 2013. 581–599.

³ A kerethatározatról lásd BUJÁKI László: *Készpénz-helyettesítő fizetési eszközök*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 497–499.

⁴ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács irányelvére a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel összefüggő csalás és hamisítás elleni küzdelemről és a 2001/413/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról COM(2017) 489 final, 2017.9.13. 5.

módon akadályként jelentkeznek az egységes digitális piacon.⁵ A digitális gazdaság növekedése, a fizetési technológiák területét is érintő innováció új lehetőségeket teremt a fogyasztók és a vállalkozások számára, de a csalások lehetőségét is növeli.

A készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel elkövetett csalás és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök hamisításának jelentős határokon átnyúló dimenziója szintén indokolja a tagállamok büntetőjogi szabályozásának további közelítését, a határokon átnyúló együttműködés javítását.

Az irányelv a *készpénz-helyettesítő fizetési eszköz fogalmát*⁶ a kerethatározatnál átfogóbban határozza meg, kiterjesztve azt az *immateriális fizetési eszközökre*, valamint a *digitális csereeszközökre*⁷ is. Egyértelművé teszi, hogy a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz több különböző, együttesen ható elemből állhat, például egy fizetési mobilalkalmazásból és egy ahhoz társuló engedélyezésből (pl. jelszó). Az irányelv elsődlegesen olyan fizetési eszközöket részesít védelemben, amelyek speciális *védelmi jellemzőkkel* vannak ellátva az utánzással és a visszaéléssel szemben⁸.

A *büntető cselekmények* körét az irányelv 3-7. cikkei rögzítik az alábbi címek alatt:

- A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználása,
- Materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználásával kapcsolatos bűncselekmények,
- Immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználásával kapcsolatos bűncselekmények,
- Információs rendszerekkel kapcsolatos csalás,
- A bűncselekmények elkövetéséhez használt eszközök.

A 8. cikk pedig a felbujtás, a bűnsegély és a kísérlet vonatkozásában tartalmaz rendelkezéseket.

⁵ Az Európai Központi Bank jelentése szerint 2013-ban az egységes európai fizetési térségben (SEPA) kibocsátott kártyákkal elkövetett csalás elérte az 1,44 milliárd eurót, ami 8%-os növekedést jelentett az előző évhez képest.

⁶ „Olyan immateriális vagy materiális védett készülék, tárgy vagy rögzített adat, vagy ezek kombinációja, ide nem értve a törvényes fizetőeszközöket, amely önállóan, illetve egy eljárás vagy eljárások alkalmazásával lehetővé teszi, hogy birtokosa vagy felhasználója pénzt vagy pénzbeli értéket utaljon át, többek között digitális csereeszközök révén.” (Id. irányelv 2. cikk a) pont)

⁷ „A 2009/110/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 2. cikkének 2. pontjában meghatározott bármely elektronikus pénz, vagy virtuális fizetési eszköz.” A virtuális fizetési eszköz pedig „olyan digitális értékmegjelenítő, amelyet nem központi bank vagy hatóság bocsát ki vagy garantál, nem feltétlenül kapcsolódik törvényes fizetőeszközhöz, és nem minősül pénznemnek vagy pénznek, de amelyet természetes vagy jogi személyek csereeszközként elfogadnak, és amely elektronikusan átutalható, tárolható és értékesíthető”. (irányelv 2. cikk c) – d) pontok)

⁸ A irányelv szerinti készpénz-helyettesítő fizetési eszköz védett készülék, tárgy vagy rögzített adat, mely az utánzással vagy csalárd felhasználással szemben például tervezés, kódolás vagy aláírás útján védve van. (irányelv 2. cikk b) pont)

*A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználása*⁹ lopott vagy más módon jogellenesen eltulajdonított vagy megszerzett, továbbá hamis vagy meghamisított készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználásával követhető el. A javaslat indokolása szerint a bűncselekmény minden fizetési eszközre vonatkozik, legyen az kézzel fogható vagy sem, és így magában foglalja a lopott vagy hamisított fizetési adatok és egyéb, a fizetési megbízás vagy egyéb pénzáttalás kezdeményezését lehetővé tévő vagy ahhoz felhasznált rögzített adatok segítségével elkövetett csalást, beleértve a virtuális fizetési eszközök áttalását.

*A materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszközök¹⁰, illetve az immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználásával kapcsolatos bűncselekményeket*¹¹ az irányelv javaslata még nem különítette el, hanem egységesen „a fizetési eszközök csalárd felhasználásával kapcsolatos bűncselekmények előkészülete” cím alatt szabályozta őket. Az indokolás szerint azon magatartásokat kívánták e körben összefoglalni, melyek nem közvetlenül képezik a vagyoni hátrányhoz vezető tényleges csalást, de a csalárd felhasználás előkészítéseként követik el őket. Az indokolás külön kiemeli, hogy az olyan magatartások is büntetendők, mint a lopott hitelesítő adatok kereskedelme („kártyázás”) és az adathalászat.¹² Az irányelv preambuluma – helyeselhetően –

⁹ A tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy szándékos elkövetés esetén bűncselekményként büntetendők legyenek az alábbi cselekmények:

- a) lopott vagy más módon jogellenesen eltulajdonított vagy megszerzett készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználása;
- b) hamis vagy meghamisított készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználása. (3. cikk)

¹⁰ A tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy szándékos elkövetés esetén bűncselekményként büntetendők legyenek az alábbi cselekmények:

- a) materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz ellopása vagy más módon történő jogellenes eltulajdonítása;
- b) materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz csalárd hamisítása vagy meghamisítása;
- c) lopott vagy más módon jogellenesen eltulajdonított, illetve hamis vagy meghamisított materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz csalárd felhasználás érdekében történő birtoklása;
- d) lopott, hamis vagy meghamisított materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz csalárd felhasználás érdekében történő beszerzése saját részre vagy más személy részére, beleértve azok átvételét, eltulajdonítását, megvásárlását, átadását, behozatalát, kivitelét, eladását, szállítását, illetve terjesztését is. (4. cikk)

¹¹ A tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy szándékos elkövetés esetén bűncselekményként büntetendők legyenek az alábbi cselekmények:

- a) immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz jogellenes megszerzése, legalább azokban az esetekben, amikor a jogellenes megszerzés a 2013/40/EU irányelv 3-6. cikkében említett bűncselekmények egyikének elkövetésével, illetve az immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz jogosulatlan használatával járt;
- b) immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz csalárd hamisítása vagy meghamisítása;
- c) jogellenesen megszerzett, hamis vagy meghamisított immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszköz csalárd felhasználás érdekében történő birtoklása, legalább azokban az esetekben, amikor az eszköz birtoklásakor a birtokos tudatában volt az eszköz jogellenes eredetének;
- d) jogellenesen megszerzett, hamis vagy meghamisított immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználás érdekében történő beszerzése saját részre vagy más személy részére, beleértve azok eladását, átadását vagy terjesztését, illetve rendelkezésre bocsátását is. (5. cikk)

¹² Az adathalászat a csalók által használt módszer értékes személyes adatokhoz (pl.: felhasználónevekhez és jelszavakhoz) való hozzáférésre. Leggyakrabban egy email-t küldenek email

már eltérően fogalmaz, amikor az előkészület helyett arra utal, hogy a büntetendő cselekmény fogalmának ki kell terjednie azokra az esetekre is, ahol a birtoklás, megszerzés, terjesztés (stb.) nem feltétlenül vezet az adott fizetési eszközök csalárd felhasználásához. A materiális és az immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszközök vonatkozásában büntetendő cselekmények külön cikkekben (4. és 5. cikk) történő meghatározását valójában az indokolja, hogy az irányelv hatályának kiterjesztése az immateriális fizetési eszközökre azt is szükségessé teszi, hogy a nemzeti jogrendszerekben már a digitális korszak előtt kialakult büntetendő cselekmények hagyományos formái (csalás, hamisítás, lopás stb.) mellett szükséges a cselekmények digitális környezetben elkövetett, az előzőekkel egyenértékű formáinak meghatározása is.

Az *információs rendszerekkel kapcsolatos csalás*¹³ jogellenes haszonszerzési célzatú, más személy számára jogellenes vagyoni veszteséget előidéző, pénz, pénzbeli érték vagy virtuális fizetési eszköz átutalásában vagy átutaltatásában megnyilvánuló cselekmények büntetendővé nyilvánítását írja elő, az irányelvben meghatározott módszerek esetén. Ezek lehetnek egy információs rendszer működésének jogosulatlan akadályozása, a működésébe való jogosulatlan beavatkozás, számítógépes adatok jogosulatlan bevitele, módosítása, törlése, továbbítása vagy hozzáférhetetlenné tétele. A kerethatározathoz képest *új elem a virtuális fizetési eszközök* vonatkozásában való elkövethetőség kiemelése, valamint az információs rendszer működésének jogosulatlan *akadályozása* és a számítógépes adatok jogosulatlan *továbbítása*. A 2013/40/EU irányelv szerinti információs rendszert vagy adatot érintő jogellenes beavatkozástól e cselekményeket egyebek mellett az különíti el, hogy pénz, pénzbeli érték vagy virtuális fizetési eszköz átutalásával vagy átutaltatásával valósulnak meg. Ezt a rendelkezést azért építették be, hogy bűncselekménnyé minősítsék az olyan magatartásokat, mint az áldozat számítógépébe vagy más eszközébe való behatolás azért, hogy átírányítsák az áldozat forgalmát egy hamisított online banki weboldalra, amelynek következtében az áldozat fizetést teljesít az elkövető (vagy pénzfutár¹⁴) ellenőrzése alatt lévő bankszámlára. Kiterjed egyéb olyan magatartásokra is, mint valamely honlap forgalmának egy hamis weboldalra

címzettek hosszú sorának, amely email úgy tűnik, hogy egy jól ismert és megbízható cégtől származik. Az email a címzettet egy hamis weboldalra irányíthatja, ahol elkéri a személyes adatait.

¹³ A tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy bűncselekményként büntetendő legyen a pénz, a pénzbeli érték vagy virtuális fizetési eszköz - más személy számára jogellenes vagyoni veszteséget előidéző - átutalása vagy átutaltatása abból a célból, hogy a bűncselekmény elkövetője vagy harmadik személy jogellenesen hasznot szerezzen, mégpedig az alábbi módszerekkel történő szándékos elkövetés esetén:

- a) egy információs rendszer működésének jogosulatlan akadályozása vagy a működésébe való jogosulatlan beavatkozás;
- b) számítógépes adatok jogosulatlan bevitele, módosítása, törlése, továbbítása vagy hozzáférhetetlenné tétele. (6. cikk)

¹⁴ A pénzfutár kifejezés olyan személyt jelöl, aki bűncselekményből származó hasznot utal át különböző országok között. A pénzfutárak a saját számlájukra kapják a hasznot; ezt követően megkérik őket, hogy a pénzt vegyék fel vagy utalják át egy másik számlára, ami gyakran a tengerentúlon van, míg a pénz egy részét megtartják maguknak. Esetenként azt is tudják, hogy a pénz bűncselekményből származó haszon, esetenként megtevesztik őket.

történi illegális átirányítása (pharming¹⁵), ami más személynél vagyoni veszteséget idéz elő annak érdekében, hogy az elkövető vagy más személy jogellenes haszonhoz jusson.¹⁶

A *bűncselekmények elkövetéséhez használt eszközök*¹⁷ vonatkozásában az irányelv rendelkezései a 2001/413/IB kerethatározaton alapulnak, de érdemi változások is történtek. Elkövetési magatartásként jelenik meg a beszerzés (beleértve a behozatalt, kivitelt, eladást, szállítást, terjesztést) vagy hozzáférhetővé tétel is. Kiemelendő annak rögzítése, hogy a büntetendőség kizárólag azokra az eszközökre korlátozódik, amelyeket elsődlegesen az irányelvben körülírt bűncselekmények elkövetésére terveztek, illetve amelyeket kifejezetten erre a célra alakítottak át. A jogszerű célokra gyártott és forgalomba hozott eszközök esetében – még ha azokat fel is lehet használni bűncselekmény elkövetésére – szabályként nem áll fenn büntetendőség. Az irányelv a büntetendővé nyilvánítást arra az esetre írja elő, ha a cselekményt az eszközök felhasználásának szándékával követik el. A javaslat indokolása szerint a cikk célja különösen, hogy büntetendővé minősítse az azonosítási adatok ellopásához használt pl. leföldöző eszközök szándékos gyártását, értékesítését, használat céljából való beszerzését, importálását, terjesztését vagy egyéb hozzáférhetővé tételét, valamint az adathalászathoz használt rosszindulatú szoftvereket (malware) és hamisított weboldalakat.

Az irányelv 8. cikke előírja a 3-7. cikkben említett bűncselekmények elkövetésére való *felbujtás* és az azok elkövetéséhez nyújtott *bűnsegély* büntetendővé nyilvánítását. A *kísérlet* vonatkozásában már nem valamennyi bűncselekmény, hanem csupán az irányelvben meghatározott cselekményi kör esetén várja el az uniós forrás a tagállamoktól a büntetendővé nyilvánítást. Érdemes kiemelni, hogy a 7. cikk (A bűncselekmények elkövetéséhez használt eszközök) szerinti cselekmények kísérletének büntetendőségét az irányelv nem kívánja meg.

Az irányelv javaslata megállapítja, hogy a 2001/413/IB kerethatározatban meghatározott bűncselekményeket a tagállamok jelentősen eltérő *szankciókkal* fenyegetik. Ez a tény akadályozhatja a nemzetközi bűnügyi együttműködést és kihasználható nemzetközi szervezett bűnözői csoportok által. Az irányelv – a kerethatározathoz hasonlóan – általános követelményként határozza meg, hogy a 3-8. cikkben említett bűncselekmények hatékony¹⁸, arányos és visszatartó erejű

¹⁵ A cselekmény lényege, hogy egy rosszindulatú kódot telepítenek egy személyi számítógépre vagy szerverre, ami a felhasználókat tudtuk és beleegyezésük nélkül egy hamis weboldalra irányítja.

¹⁶ Javaslat ... COM(2017) 489 final, 2017.9.13. 22-23.

¹⁷ A tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy bűncselekményként büntetendő legyen minden olyan készülék vagy eszköz, számítógépes adat vagy bármilyen más eszköz előállítása, saját részre vagy más személy részére történő beszerzése - beleértve azok behozatalt, kivitelét, eladását, szállítását vagy terjesztését is - vagy hozzáférhetővé tétele, amelyet elsődlegesen arra terveztek vagy kifejezetten arra alakítottak át, hogy a 4. cikk a) és b) pontjában, az 5. cikk a) és b) pontjában vagy a 6. cikkben említett bűncselekmények bármelyikét elkövessék, legalább akkor, ha azt az említett eszközök felhasználásának szándékával követték el. (7. cikk)

¹⁸ Más megközelítés szerint „tényleges”. Lásd Bócz Endre: Büntetőpolitika és büntetőjogi kodifikáció. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2003/3. 18.

büntetőjogi szankciókkal legyenek büntetendőek. Ezen túlmenően azonban – a jogközelítés érdekében – az egyes cselekmény-kategóriák vonatkozásában differenciáltan a szankciók felső határának minimumait is megállapítja. A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználása (3. cikk) és a bűncselekmények elkövetéséhez használt eszközök (7. cikk) tekintetében a büntetési tétel felső határának legalább két év szabadságvesztésnek kell lennie, az információs rendszerekkel kapcsolatos csalás (6. cikk) tekintetében pedig legalább három év szabadságvesztésnek. A materiális és az immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználásával kapcsolatos bűncselekmények egyes esetei (4 és 5. cikk c) és d) pontok) vonatkozásában legalább egy év, más esetei (4. és 5. cikk a) és b) pontok) vonatkozásában pedig legalább két év szabadságvesztés a büntetési tétel felső határának elvárt minimuma.

A 3-6. cikkben körülírt bűncselekmények bünszervezet keretében történő elkövetése esetén a büntetési tétel felső határa legalább öt év szabadságvesztés.

Meg kell említeni, hogy az *irányelv javaslat*a több szempontból is szigorúbb követelményeket kívánt érvényesíteni. Egyrészt a bünszervezet keretében történő elkövetés mellett a szabadságvesztés legalább öt éves felső határának kilátásba helyezését kívánta előírni arra az esetre is, ha a cselekménnyel legalább 20 000 euro értékű kiterjedt vagy jelentős kárt vagy összesített hasznot idéznek elő. Másrészt – a bűncselekmények elkövetéséhez használt eszközök kivételével – valamennyi bűncselekmény tekintetében azt az elvárást fogalmazta meg, hogy a büntetési tétel felső határa legalább három év szabadságvesztés legyen.¹⁹

Az irányelv további rendelkezéseinek – jogi személyek felelőssége, joghatóság, nyomozás, információcsere, a bűncselekmény bejelentése stb. – vizsgálata nem képezi jelen tanulmány tárgyát.

3. A hazai szabályozás értékelése az irányelv tükrében

A *büntető cselekmények* vonatkozásában megállapítható, hogy az irányelv – mint az előző fejezetben láttuk – a hatályos magyar szabályozástól érdemben eltérő logikával differenciálja a bűncselekményeket.

Az *irányelv 3. cikke* szerint szándékos elkövetés esetén büntetni kell a lopott vagy más módon jogellenesen eltulajdonított vagy megszerzett, illetve a hamis vagy meghamisított készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználását. A felhasználás, mint elkövetési magatartás *Büntető Törvénykönyvünk 375. § (5) bekezdésében* jelenik meg. A hivatkozott rendelkezés *információs rendszer felhasználásával elkövetett csalásként* rendeli büntetni a hamis, hamisított vagy jogosulatlanul megszerzett elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználásával vagy az ilyen eszközzel történő fizetés elfogadásával való

¹⁹ A javaslatról lásd SÁNTHA Ferenc: A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök büntetőjogi védelme az Európai Unió szabályozása tükrében. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica* Tomus XXXVI/2. Miskolc University Press, Miskolc, 2018. 264–283.

károkozást. E bűncselekmény azonban – az irányelvtől eltérően – materiális delictum, befejezettségéhez a felhasználáson, mint elkövetési magatartáson kívül kár bekövetkezése is szükséges. Érdemes utalni arra is, hogy a hazai tényállás kizárólag az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközökre terjed ki. Igaz ugyan, hogy a nem elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközök felhasználása csalásként lehet büntethető, de a kár, mint eredmény e tényállásnak is eleme. Indokoltnak látszik a hamis, hamisított vagy jogosulatlanul megszerzett készpénz-helyettesítő fizetési eszközök vonatkozásában a felhasználást önállóan, immateriális bűncselekmény elkövetési magatartásaként meghatározni. Az irányelvben használt „lopott vagy más módon jogellenesen eltulajdonított” fordulat megjelenítése (pl. elvett) szintén célszerű lehet, figyelemmel a megszerzés hazai bírói gyakorlatban kialakult értelmezésére.²⁰

Az irányelv szükségesnek látta elkülöníteni a materiális és az immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználásával kapcsolatos bűncselekményeket. Hazai jogunkban az *irányelv 4. és 5. cikkében* megjelölt magatartásokhoz hasonló cselekményeket kriminalizál a *Btk. 392. §-a (készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása)* és *393. §-a (készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés)*. Az elkövetési tárgy materiális vagy immateriális jellege alapján az elkövetési magatartásokat e tényállások nem differenciálják. A *Btk. 392. §-a* a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz meghamisítását, illetve hamis készpénz-helyettesítő fizetési eszköz készítését – a 2001/413/IB kerethatározattal összhangban – abban az esetben rendeli büntetni, ha felhasználás céljából követik el. Az irányelv 4. cikk b) pontja, illetve 5. cikk b) pontja a csalárd hamisítás vagy meghamisítás büntetendővé nyilvánítását a felhasználási cél mellőzésével írja elő, így indokoltnak tűnik büntető törvényünk tényállásából a célzat elhagyása. A *Btk. 393. §* szerinti készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés csak részben fedli le az irányelv 4. cikk a), c) – d) pontjai, illetve 5. cikk a), c – d) pontjai alapján büntetendő magatartásokat. Kiemelhető, hogy az eladás, megvásárlás, terjesztés irányelvben történő szerepeltetése indokolhatja a hazai szabályozás pontosítását.

Az *irányelv 6. cikke* szerinti információs rendszerekkel kapcsolatos csalás körében büntetni rendelt magatartásokat a *Btk. 375. § (1) bekezdése* túlnyomórészt magában foglalja. Az *információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás* keretében büntethető lehet az is, ha a cselekmény pénz, pénzbeli érték vagy virtuális fizetési eszköz átutalásában vagy átutaltatásában nyilvánul meg. A magyar tényállásban az információs rendszer működésének befolyásolása jelenik meg tényállási elemként, míg az irányelv az akadályozást és a beavatkozást tartalmazza, mely magatartások nem szükségképpen azonosak. A számítógépes adatok vonatkozásában az irányelv szerinti jogosulatlan továbbítás új elem, azt a kerethatározat és a magyar törvény sem tartalmazza. Tekintettel azonban arra, hogy büntető törvényünk az adat megváltoztatása, törlése, hozzáférhetetlenné tétele mellett egyéb műveletre is utal, e körben nem látszik szükségesnek a *Btk.* módosítása.

²⁰ lásd pl. EBH2014. B.10.

Az *irányelv 7. cikke* szerint a tagállamok megteszik a szükséges intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy bűncselekményként büntetendő legyen minden olyan készülék vagy eszköz, számítógépes adat vagy bármilyen más eszköz előállítása, saját részre vagy más személy részére történő beszerzése – beleértve azok behozatalát, kivitelét, eladását, szállítását vagy terjesztését is – vagy hozzáférhetővé tétele, amelyet elsődlegesen arra terveztek vagy kifejezetten arra alakítottak át, hogy a 4. cikk a) és b) pontjában, az 5. cikk a) és b) pontjában vagy a 6. cikkben említett bűncselekmények bármelyikét elkövessék, legalább akkor, ha azt az említett eszközök felhasználásának szándékával követték el. A bűncselekmények elkövetéséhez használt eszközök vonatkozásában már a kerethatározat is tartalmazott rendelkezéseket, az irányelv azonban e körben érdemi változásokat hozott. Hazai jogunk jelenleg is büntetni rendeli a *készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása előkészületét*²¹, de a kerethatározatra hivatkozással a jogalkotó szükségesnek látta egy *sui generis* előkészületi jellegű bűncselekmény, a *készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése* beiktatását is. A *Btk. 394. § (1)* bekezdése szerint, aki készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításához vagy a készpénz-helyettesítő fizetési eszközön lévő adat technikai eszközzel való rögzítéséhez szükséges anyagot, eszközt, berendezést vagy számítástechnikai programot készít, megszerz, tart, átad, forgalomba hoz, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A (2) bekezdés alapján a büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt bűnszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

Az előkészület általános részi fogalmára figyelemmel [Btk. 11. § (1) bekezdés] akkor állapítható meg, ha az előkészületi magatartást bűncselekmény elkövetése céljából valósítják meg. Az indokolás szerint elképzelhető, hogy az, aki a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításához szükséges anyagot, eszközt, számítógépes programot előállítja, megszerzi stb., annak szándéka a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítás elkövetésére már nem terjed ki. Ebben az esetben az előkészület szabályai nem alkalmazhatók. A jogalkotó erre tekintettel látta indokoltnak a tényállás megalkotását.

Új elem az irányelvben, hogy csak olyan készülék vagy eszköz stb. vonatkozásában írja elő a büntetendőséget, amelyet *elsődlegesen arra terveztek vagy kifejezetten arra alakítottak át*, hogy az irányelvben meghatározott bűncselekményeket elkövessék. Lényeges új elem továbbá, hogy akkor elvárt a cselekmény büntetése, ha azt az eszközök felhasználásának szándékával követik el.

Álláspontom szerint a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése beiktatását büntető törvényünkbe a kerethatározat előírásai sem tették szükségessé, az irányelv rendelkezései alapján pedig különösen egyértelmű, hogy e

²¹ Tóth Mihály utal arra, hogy a Magyar Bankszövetség már 1998-ban szorgalmazta egy *sui generis* bűncselekmény, a „bankkártya előállítására alkalmas berendezés előállítása” megalkotását, az 1998. évi LXXXVII. törvény azonban – helyeselhetően – az előkészületet nyilvánította büntetendővé. TÓTH Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. KJK–KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2002. 445.

tényállás kiiktatható a törvényből.²²

A bűncselekmények irányelvvel összhangban álló módosítását követően alakítható ki a *büntetések* adekvát rendszere.

Az mindenesetre megállapítható, hogy az *információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás* (Btk. 375. §) büntetési tételének felső határa megfelel az irányelv 9. cikk (4) bekezdése szerinti elvárásnak, mivel a cselekmény már alapesetben három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A *készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása* (Btk. 392. §) két évig terjedő szabadságvesztéssel történő fenyegetése szintén kielégíti az irányelv 9. cikk (2) bekezdése szerinti követelményt.

A *készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés* (Btk. 393. §) alapesetére egy évig terjedő szabadságvesztés kilátásba helyezése az irányelv 9. cikk (3) bekezdés alapján a 4. cikk c) és d) pontjaiban, valamint az 5. cikk c) és d) pontjaiban meghatározott bűncselekmények vonatkozásában megfelelő, a 4. cikk a) pontjában és az 5. cikk a) pontjában körülírt cselekmények esetén azonban legalább két év a büntetési tétel felső határának elvárt mértéke.

Nem felel meg az irányelv előírásainak a *készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása előkészülete* (Btk. 392. § (2) bekezdés), illetve a *készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése* (Btk. 394. §) büntetési tétele sem. Hazai jogunkban jelenleg is hibás, de legalábbis ellentmondásos az, hogy a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása előkészülete elzárással büntetendő, míg a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése egy évig terjedő szabadságvesztéssel. A készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése ugyanis egyes előkészületi jellegű magatartásokat hamisítási célzat hiányában rendel büntetni, míg a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása előkészülete esetén e célzat is fennáll, mégis enyhébb szankcióval fenyegetett. Az irányelv 9. cikkének (5) bekezdése azonban azt várja el, hogy a 7. cikkben említett bűncselekmény büntetési tételének felső határa legalább két év szabadságvesztés legyen. A készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása előkészülete büntetési tételének emelése ugyanakkor kihatással kell legyen a bűncselekmény alapesetének büntetési tételére is, melynek felemelését az irányelv 9. cikkének (6) bekezdése szintén indokolja.

Az irányelv 9. cikk (6) bekezdése azt a követelményt támasztja, hogy a 3-6. cikkben említett bűncselekmények büntetési tételének felső határa legalább öt év szabadságvesztés legyen, amennyiben azokat a 2008/841/IB kerethatározatban meghatározott bűnszervezet keretében követték el. Hatályos büntetőjogunk szerint azzal szemben, aki a szándékos bűncselekményt *bűnszervezetben* követte el, a bűncselekmény büntetési tételének felső határa a kétszeresére emelkedik, de a huszonöt évet nem haladhatja meg.²³ A hivatkozott rendelkezésre figyelemmel a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása büntetési tételének két éves felső határa és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés büntetési tételének

²² Lásd GULA József: *A pénzhamisítás elleni fellépés az Európai Unióban*. In: Lévy Miklós (szerk.): *Bűnügyi Tudományi Közlemények 7*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004. 137.

²³ Btk. 91. § (1) bekezdés

egy éves felső határa sem megfelelő. További megfelelési problémát okozhat, hogy az irányelv által hivatkozott 2008/841/IB kerethatározat²⁴ a bűnszervezet fogalmát a hazaitól érdemben eltérő tartalommal határozza meg. A kerethatározat szerint a bűnszervezet olyan, kettőnél több személyből álló, hosszabb időre létrejött szervezett csoport, amely összehangoltan működik, és amelynek célja az, hogy legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel vagy annál szigorúbb szankcióval büntetendő bűncselekményeket kövessen el közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében. Magyarországon a 2019. évi LXVI. törvény 2019. július 10-i hatállyal lényegesen megváltoztatta a bűnszervezet definícióját²⁵. A korábbi fogalmi elemek egy része megmaradt (legalább három személyből álló, hosszabb időre szervezett csoport; célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése), az összehangolt működést azonban felváltotta a régi-új hierarchikus szervezethez (2002. március 31-ig alá-fölérendeltség) kritériuma, és novumként jelent meg a konspiratív működés törvényi követelménye. Ez utóbbi fogalmi elem ugyanakkor a kerethatározat bűnszervezet fogalmához nem szükségesek.

Hazai jogunk a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz *fogalmát* a Btk. 459. § (1) bekezdés 19. pontjában²⁶, az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz fogalmát pedig 20. pontjában²⁷ határozza meg. Mindkét definíció hivatkozik a hitelintézetekről szóló törvényben²⁸ meghatározott készpénz-helyettesítő fizetési eszközökre, de az ott írtaknál tágabb kört ölel fel. A hitelintézetekről szóló törvény 6. § (1) bekezdés 55. pontja szerint készpénz-helyettesítő fizetési eszköz a csekk, az elektronikus pénz, a pénzforgalmi szolgáltató és az ügyfél közötti keretszerződésben meghatározott olyan személyre szabott dolog vagy eljárás, amely lehetővé teszi az ügyfél számára a fizetési megbízás megtételét. Az irányelv azon újítása, hogy a 2001/413/IB kerethatározat szerinti materiális fizetőeszközökön túl a védelem az immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszközökre is kiterjed, önmagában nem igényli a magyar szabályozás módosítását, mivel az eddig sem korlátozódott a materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszközökre. Az irányelv szerinti készpénz-helyettesítő fizetési eszköz fogalom ugyanakkor más szempontból is bővült, a digitális csereszkezeszkek ezen belül is

²⁴ A Tanács a 2008. október 24-i 2008/841/IB kerethatározata a szervezett bűnözés elleni küzdelemről

²⁵ Btk. 459. § (1) bekezdés 1. E törvény alkalmazásában bűnszervezet: legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.

²⁶ Készpénz-helyettesítő fizetési eszköz a hitelintézetekről szóló törvényben meghatározott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz és a forgatható utalvány, a kincstári kártya, az utazási csekk, a kifizetőt terhelő adó mellett vagy adómentesen adható, korlátozott körű áruk vagy szolgáltatások ellenértékének kiegyenlítése céljából törvény alapján kibocsátott utalvány és a váltó, feltéve, hogy kivitelezése, kódolása vagy a rajta lévő aláírás folytán a másolás, a meghamisítás vagy a jogosulatlan felhasználás ellen védett.

²⁷ Elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz a hitelintézetekről szóló törvényben meghatározott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz mellett a kincstári kártya és a személyi jövedelemadóról szóló törvény felhatalmazása alapján kiadott elektronikus utalvány, feltéve, hogy ezek információs rendszer útján kerülnek felhasználásra.

²⁸ A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény

elsősorban a virtuális fizetési eszközök definícióban történő megjelenése a hazai szabályozást is érinteni fogja.²⁹

4. Záró gondolatok

Összegzésként megállapítható, hogy helyes az irányelv azon célkitűzése, hogy egyértelmű, megalapozott és technológiailag semleges szabályozást/jogi keretet biztosítson. A büntetőjogi védelemnek ki kell terjednie a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök olyan új típusaira is, amelyek lehetővé teszik elektronikus pénz és virtuális fizetési eszközök átutalását.

Az irányelv ugyanakkor a bűncselekmények körét rendkívül részletesen, kazuisztikusan határozza meg, és az egyes büntetendő cselekményekhez differenciált büntetési tétel felső határokat rendel. Mindez nem vitásan hatékonyan szolgálja a tagállami jogszabályok közötti eltérések csökkentését, de egyre nehezebbé teszi a nemzeti jog általános elveivel összhangban történő szabályozást.³⁰

Az irányelv által támasztott követelmények és a hatályos magyar büntetőjogi szabályozás összevetésének eredményeként látható, hogy 2021. május 31-ig szükséges lesz a Btk. készpénz-helyettesítő fizetési eszköz fogalmának, valamint a vonatkozó bűncselekményi tényállásoknak a módosítása, több cselekmény vonatkozásában az irányadó büntetési tételek felső határának felemelése. Az irányelvnek a bünszervezet keretében elkövetett bűncselekmények vonatkozásában a büntetési tétel felső határának minimumára meghatározott rendelkezése pedig álláspontom szerint az irányelv hatálya alá tartozó készpénz-helyettesítő fizetési eszközök büntetőjogi védelmén túlmutató következményekkel is járhat a tagállamok számára.

²⁹ Tóth Dávid az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközök meghatározása során példálózó jellegű felsorolást javasol. TÓTH Dávid: *A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények büntetőjogi és kriminológiai aspektusai*. <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/toth-david/toth-david-vedes-ertekezes.pdf> (2019.07.15.) 229.

³⁰ Az eltérő jogi kultúrák és jogi gondolkodás következményeiről lásd FARKAS Ákos: *Az európai büntetőjog értelmezési tartománya*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Fejezetek az európai büntetőjogból*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017. 12–25.